

УДК: 792.8(477)“20”(091)

ФОЛЬК-ДЖАЗ-ТАНЕЦЬ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

Олександр ПЛАХОТНЮК

*Кафедра режисури та хореографії.
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Наукова, 50/37, Львів, Україна, 79060
тел.: (+38032) 263-84-42, (+38066) 738-94-13 e-mail: vidlunnyya@gmail.com*

Розглянуто фольк-джаз-танець як складову частину сучасного хореографічного мистецтва. Генезис фольк-джаз-танцю.

Ключові слова: джаз-танець, фольк-джаз-танець, фольклор, джаз.

Джазове мистецтво зародилося тоді, коли елементи фольклору різних етносів, які проживають в Америці, вже зустрілися в осередку міста, у них вже проявилися відповідні модифікації пов'язані з урбанізаційним середовищем. Цей “новий” міський фольклор увійшов у взаємодію при зіткненні з джазом. Подібний генезис характеризує не тільки джаз. Він взагалі властивий культурним феноменам міського середовища. Усі танцювальні жанри та види мають глибоке народне коріння, балетмейстери – постановники неодноразово зверталися до фольклорних витоків, намагаючись реалізувати свої творчі ідеї та задуми, саме через інтерпретацію хореографічної лексики народного танцю у втіленні хореографічного образу на сцені.

Метою дослідження є проаналізувати мистецтво фольк-джаз-танцю в Україні, визначити його сутність, формування та принципи репрезентації.

Завдання дослідження:

- проаналізувати дослідження з теорії і практики впливу фольклору на формування фольк-джаз-танцю;
- визначити стильові ознаки фольк-джаз-танцю;
- охарактеризувати форми і техніки фольк-джаз-танцю;
- надати визначення фольк-джаз-танцю;
- навести приклади сценічного втілення фольк-джаз-танцю.

Проблематику впливу фольклору на сучасне танцювальне мистецтво і як наслідок формування фольк-джаз-танцю досліджували: Ф. Софронов, Н. Шереметівська, І. Шилова, Л. Кияновська, Д. Шариков. М. Погребняк.

Зокрема Ф. Софронов зазначив що: “Джаз вже на ранньому етапі увійшов в контакт з фольклором європейських народів, що населяють США. Особливості стилю і жанрові системи їх зблизилися, чому сприяли спільні принципи побутування їх музики. Особливо це явище характерне для відносин джазу з музикою латиноамериканської, за посередництвом якої він «добував» для себе елементи іспанської музики. Джазова музика зародилася в колишній французькій території Луїзіана. Вона і лежать поруч колишньою і іспанською колонією до середини

XIX століття майже не стикалися з англо-кельтською Америкою, їх культура і мова дотепер зберігають романські риси. Тут завжди був сильний вплив іспанської музичної культури, яка безпосередньо брала участь у зародженні джазу. Вона зіграла роль, аналогічну до тієї, яку виконала англо-кельтська балада стосовно до блюзу, гімни англіканської церкви щодо до спіричуелс” [1, с. 61].

Проводячи характеристику творчої діяльності балетмейстера Галини Шахової, що співпрацювала з виконавцями теп-танцю – братами Гусаковими. Н. Шереметівська зазначала, що при пошуку нового вирішення, створення концертних номерів, звернула увагу на використання фольклорного матеріалу. “Роздумуючи над тим, з яким би народним танцем найлегше поєднується степ, вона вирішила спробувати поєднати його з іспанським спатеадом – своєрідним вистукуванням двома ногами, з чергуванням ударів носка і каблука” [2, с. 109].

Проаналізувавши музичний фільм “Мелодії Верійського кварталу” (грузинською “ვერის უბნის მელოდიები”) (1973), І. Шилова зазначила про вплив національних традицій Грузії на втілення кінообразів героїв на екрані, про використання фольклорних традицій при створенні хореографічних сцен із залученням джазової техніки водевілю. Вона вказала що: “Грузинські кінематографісти прагнуть воскресити і старі традиції водевілю, і розширити межі жанру за рахунок народних, масових сцен, і знайти місце для ритмічно-драматичного розвитку, пошук загального динамічного рішення за якого власне музичні, вокальні, хореографічні елементи слугують і підпорядковані одній закономірності, органічно «переплітаються», передають одне одному естафету емоційної виразності” [3, с. 50].

Варто зазначити, що в традиції українського народу танець займає особливе місце. Він є складовою святково-обрядової культури, що супроводжували вечорниці, гуляння молоді, завершення толоки, косовиці, жнив. Тут ритмічними рухами зображена спритність, завзяття, дотепність, почуття гумору. Це насамперед козачки, полька, гопак, гуцулка, коломийкові, метелиця тощо. Деякі з них дуже давні і можуть виступати своєрідним архетипом етнокультури українців. Зокрема танець гопак походить з глибинних шарів слов'янської культури [4, с. 313].

Пізнішими видами є сюжетні танці, які відображали якісь конкретні явища, трудові процеси, природу, героїку, волелюбність, це “Лісоруби”, “Ковалі”, “Косарі”, “Гайдук”, “Опришки”, “Аркан” тощо, серед цієї групи виділяються танці теми кохання, залицяння (“Горлиця”, “Катерина”, Марічка”), а також танці що характеризують рухи птахів і тварин – “Журавель”, “Козлик”, “Гусак” тощо. Декілька ритуальних танців (переважно жіночі) виконували на весіллі: “затанцювання” на заручинах, танець сватів “Чоботи”, перетанцювання молоді з боярами та друзками після одягання або зняття весільного вінка. Танцювальні традиційні рухи мають свої назви: “вихиляси”, “дрібушки”, “голубці”, “притупи”. Танці архаїчного плану, ритуально-світкові були переважно жіночі (веснянки, танці на Масляну, купальські, петрівчані). Військово-пастуші виконували чоловіки.

Танці розважальної групи були як сольні, так і мішані, парні. Дуже досконалі в українському народному танці різні хореографічні засоби, зокрема пантоміма-ілюстація. Рухи, жести розкривають зміст танців. У 30–40-х роках ХХ століття під дією таких чинників, як вплив урбанізованої культури на село, розширення інформативного поля, починають побутувати нові види танців: вальс, парапет, краков'як, згодом – фокстрот, танго інші. Паралельно продовжували життя коломийкові рухи, гопачки, козачки [4, с. 312–314].

Особливе і важливе місце займає саме музична основа для формування і розвитку фольк-джаз-танцю, як основна складова будь-якого хореографічного твору.

Любов Кияновська, обґрунтовуючи історичні етапи розвитку, особливості національної ментальності у становленні професійної композиторської школи виділила внесок Олександра Козаренка та зазначила: “Цей типовий для пізньоромантичного світобачення універсалізм робить його твори виразно «белетристичними», захоплюючими: з ними можна не погоджуватися, їх можна активно не сприймати, проте на них не нудьгуєш. Емоційність, «неоромантичність» його власної музики специфічна за властивостями; на внутрішню незахищеність переживання постійно вбирається маска, як спосіб самозахисту. Романтичні герої завивались у широкі плащі, Козаренко завивається у шати «іншомовних» героїв. Але і в епатуючих вихватках кабаревого П'єро (кантата «П'єро мертво петлює» на вірші Михайла Семенка), і в цинічній чуттєвості Дон Жуана з Коломиї, і в фольклорних «образках» «Concerto Ruteno», природна течія наспівності, музикальності у найбільш природному своєму вираженні, а відтак і особистого чуттєвого переживання «перетікає» крізь хитросплетіння сюжетно-інтелектуальних поворотів” [5, с. 327].

У період набуття українською державою незалежності, подання ідеології радянського режиму, відкриває можливість для митців без побоювань звертатися до фольклору, і при цьому не бути звинуваченим у націоналізмі. Саме в цей час у культурно-мистецькому середовищі України з'являється багато сучасних художньо-мистецьких творів, де яскраво прочитуються етнічні, фольклорні першоджерела.

На фестивалях, конкурсах з сучасного хореографічного мистецтва все сміливіше представлені танцювальні номери на основі народних традицій.

У 1995 році у Києві відбувається фестиваль “Київ Музик Фест-95”, що став одним значних подій у культурно-мистецькому житті України. Про цей фестиваль у багатьох часописах зазначалося:

“Говорячи про екстрамодерні пошуки молодих, маючи на увазі вечір театралізованих музичних композицій, що відбувся у Міжнародний день музики – 1 жовтня – у Будинку вчителя. Тут можна було поринути у світ еротико-містико-фольклорних фантазій О. Козаренка під назвою «Дон Жуан з Коломиї», які чудово виконали львівський балет «Акверіас» (художній керівник – О. Лань)” [6].

“Безперечним відкриттям «Фесту'95» я вважаю прем'єру балету Олександра Козаренка «Дон Жуан з Коломиї» за творами Леопольда фон Захера-Мазоха. Очевидно, що не всі читачі знайомі з новелами цього вельми популярного у Європі XIX ст. австрійського письменника (хоча й не раз чули термін «мазохізм»). Ще менше знають, що народився Леопольд Захер-Мазох у Львові, а його твори рясніють галицькими етнографічними ознаками. Органічний сплав музики, танцю (балет створений у співдружності з хореографом Оксаною Лань), чудове виконання (Київський квартет саксофонів, керівник Юрій Василевич, ансамбль ударних «Київ перкашн», Львівський молодіжний балет «Акверіас»), мальовничі костюми, розроблені у Львівському інституті ужиткового мистецтва – все це залишило неповторне враження. Безумовно, ми стали свідками першого українського твору, де майстерно сплавлені національна музика та модерн-балет” [7].

“На вечорі театралізованих музичних композицій було представлено синтетичний твір Олександра Козаренка «Дон Жуан з Коломиї» за мотивами творів Леопольда фон Захера-Мазоха (написаний до 100-річчя від дня смерті та 160-річчя від дня

народження великого австрійського – народженого у Львові – письменника). Реалізували цю виставу – на мій погляд, досконало – актори львівського балету «Акверіас» (художній керівник – Оксана Лань), Київський квартет саксофонів та ансамбль ударних інструментів «Київ перкашн». Плодом творчої співпраці виконавців та композиторів стала цілісна, художньо довершена і переконлива постановка-фантазія, яку дуже влучно охарактеризував одразу по закінченні пан Мар'ян Коць: «Цей твір можна показувати світові. Треба показувати!». Мабуть, додати до цього буде нічого. Його таки треба показувати і треба дивитися» [8].

Фольк-джаз танець у 10 роках XXI століття знаходить своє застосування у телевізійних проектах і шоу-програмах. Наприклад, у першому та четвертому сезоні телевізійного проекту “Танцюють всі!” в конкурсних композиціях представлені дуети, що виконують фольк-джаз, хореографами-постановниками були Кристина Шишкарьова, Тетяна Островерх, Костянтин Томельченко [9, с. 45]. У завданнях учасників конкурсу для постановки власного танцю використовують такі танцювальні стилі сучасної хореографії, як “контемп, брордвей, афро-джаз, крапм, латина, фольк і стандарт-танго” [10, с. 14].

Яскравими сценічними творами фольк-джаз-танцю можна назвати такі хореографічні твори у виконанні провідних хореографічних колективів:

– Ансамблева композиція “Джерело” (фольк-джаз-танець) постановник Олександр Плахотнюк, на музику української народної пісні в обробці Богдана Дашака. У виконанні учасників Спортивно-танцювального клубу “Карменс” Центру творчості дітей та юнацтва Галичини під керівництвом Олександра Плахотнюка. Прем'єра відбулася на Всеукраїнському фестивалі сучасного естрадного танцю “Ритми часу-2000” у м. Львові у травні 2000 року.

– Хореографічні твори з репертуару модерн-балету “Акверіус” під керівництвом Заслуженого діяча естрадного мистецтва України Оксани Лань. У своїх композиціях О. Лань активно почала поєднувати сучасну хореографію з елементами фольклору – найбільш виразними серед них стали такі твори, як “Ритми Карпат”, “Львівські квітничарки”, Жіночий танець з рушниками “Спогад”;

– Хореографічні композиції з репертуару Народного ансамблю сучасного естрадного танцю “Ритми часу” та Зразкового ансамблю сучасного естрадного танцю “Ритм” Львівського державного палацу естетичного виховання учнівської молоді, під керівництвом Оксани Шляян: хореографічна мініатюра “Нецке” (1998) хореографія Олега Жежеля та Олександра Плахотнюка; “Миколай бородатий” (2000), “Лелеки” (2001), “Натхнення” (2005), постановник Олександр Плахотнюк, “Замальовки” (2008) постановник Оксана Шляян;

– Фольк-джазова танцювальна композиція “Різдвяний” постановник Олександр Плахотнюк, на музику народної колядки у виконанні гурту “Гайдамаки”, прем'єра відбулася на “Святковому концерті з нагоди 15-річчя кафедри хореографії Інституту мистецтв Рівненського гуманітарного університету. (Оглядна зала. Рівненського обласного музично-драматичного театру), березень 2002 року У виконанні ансамблю сучасної хореографії “Відлуння” Львівського державного училища культури і мистецтв під керівництвом Олександра Плахотнюка.

– Хореографічна композиція “Тіні забутих предків”, “На Івана Купала” у виконанні ансамблю сучасного танцю “Експресія драйву”, постановник Оксана Рихальська. Прем'єри відбулися на Всеукраїнському фестивалі сучасного естрадного танцю “Ритми часу-2002” у м. Львові у травні 2002 року.

Вище зазначене дає нам можливість вважати що фольк-джаз танець почав формуватись як окремий напрям джазової хореографії кінці 90-х років ХХ століття.

Виконання народних рухів у сучасному джаз-танці не вимагає буквального відтворення тієї чи іншої народної хореографічної лексики. Джаз-танець у своєму арсеналі використовує узагальнені пластичні елементи. Безперечно, у хореографічних творах з яскраво підкресленою національною тематикою, постановник використовує лексику джазового і народного танцю у своєрідному стилізованому переосмисленні, залежно від змісту та цілей хореографічного твору.

Відповідно до вище звазаного, можна надати саме таке визначення фольк-джаз-танцю.

Фольк-джаз танець (англ. folk – народне знання, народна мудрість, знання; jazz: як дієслово – збуджувати, активізувати, захоплювати) – сценічна форма сучасного джазового танцю, це поєднання хореографії джаз-танцю з народним (фольклорним) танцем. Фольк-джаз танець почав формуватися як окремий напрям джазової хореографії кінці 90-х років ХХ століття. Відповідно він надає багато нових можливостей для балетмейстерів у використанні композиційних малюнків, побудов, переходів, хореографічної лексики, танцювальних комбінацій та рухів народного танцю у поєднанні з принципами джаз-танцю (імпровізація, поліритмія, поліцентрія). Хореографи, не закуті в межі та канони фольклорного, академічного народно-сценічного танцю, а отримали можливість виразити себе по-новому, видозмінюючи традиційні комбінації і лексику, вводячи в них додаткові джазові штрихи.

Список використаної літератури

1. *Софронов Ф. М.* Джаз и родственные ему формы в пространстве центральной Европы 1920-х годов [Текст] : дис. на соискания ученой степени канд. искусствоведения : 17.00.02 – Музыкальное искусство / Софронов Федор Михайлович ; Московская Государственная Консерватория имени П. И. Чайковского, Государственный Институт искусствознания. – М., 2003. – 218 с.

2. *Шереметьевская Н. В.* Прогулка в ритмах степа : монография / Н. В. Шереметевская. – М. : Печатное дело, 1996. – 240 с. : ил.

3. *Шилова И.* Превращения музыкального фильма / И. Шилова. – М. : Союз кинематографистов СССР бюро пропаганды Советского киноискусства, 1981. – 64 с. : ил.

4. *Українська етнологія* : навч. посібник / за ред. В. Борисенко. – К. : Либідь, 2007. – 400 с.

5. *Кияновська Л. О.* Галицька музична культура ХІХ–ХХ ст. : навч. посібник / Л. О. Кияновська. – Чернівці : Книги–ХХІ, 2007. – 424 с.

6. *Берегова О.* Чи можна без магічних слів приборкати стихію / Олена Берегова // Хрещатик. – 1995. – № 151 (950) – 10 жовтня.

7. *Сікорська І.* Захер-Мазох допоміг славити національну музику і модерн-балет / Ірина Сікорська // Вечірній Київ. – 1995. – № 215 – 216 (15326–15327) – 19 жовтня.

8. *Сюта Б.* Фестивальні рефлексії / Богдан Сюта // Культура і життя. – 1995. – № 41 (від 18 жовтня).

9. Танцюють всі! : журнал – К. : ЧАО “Международный медиа центр – СТБ”, 2011. – № 4 (декабрь).

10. Танцюють всі! : журнал – К. : ЧАО “Международный медиа центр – СТБ”, 2011. – № 3 (ноябрь).

Стаття надійшла до редколегії 12.04.2013

Прийнята до друку 27.05.2013

FOLK-JAZZ-DANCE IN THE CONTEXT OF MODERN CHOREOGRAPHIC ART UKRAINE

Aleksandr PLAKHOTNYUK

*The Department of Direction and Choreography,
The Lviv National University of the name of Ivan Franco,
str. Naukova, 50/37, Lviv, Ukraine, 79060
tel.: (+38032) 263-84-42, e-mail: vidlunnya@gmail.com*

The article deals with folk-jazz dance as an integral part of contemporary choreography. History of the formation of folk-jazz-dance.

Key words: jazz dance, folk-jazz-dance, folk, jazz.

ФОЛЬК-ДЖАЗ-ТАНЕЦ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОГО ХОРЕОГРАФИЧЕСКОГО ИСКУССТВА УКРАИНЫ

Александр ПЛАХОТНЮК

*Кафедра режиссуры и хореографии,
Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
Львовское государственное училище культуры и искусств,
ул. Научная, 50/37, Львов, Украина, 79060
тел.: (+38032) 263-84-42, e-mail: vidlunnya@gmail.com*

Рассмотрено фольк-джаз-танец как составную часть современного хореографического искусства. История становления фольк-джаз-танца.

Ключевые слова: джаз-танец, фольк-джаз-танец, фольклор, джаз.